

Arbeiðsloysi – hvat er tað?

(3. partur)

Kluftin millum arbeiði og dagliga lívið annars

Orðið «arbeiðari», so sum vit skilja tað í dag, er í veruleikanum ikki meira enn o.u. 150 ára gamalt. Tað er arbeiðið á idnaðararkjum, ið vit her nýta sum fyrmynd – t.v.s. arbeiði, ið kann matast í «mongd» pr. tíma og metast eftir einum gjaldstigi (tarifi).

Hin gamli handverkarin hevði í sjálvum arbeiðinum nakað, ið á ein nátturligan hátt fylti bæði hansara sálarliv og hansara liv sum borgari í samfelagnum, samstundis sum hansara handaligu evnr gövu honum tað honum tørvaði til sín og seg. Skarpa markið millum arbeiði og frittíð, so sum vit kenna tað í dag, var fyrri honum ókent.

So kom idnaðarkolveltingin í 19. öld og meira og minni kvetti øll tey persónligu bondini, ið áður knýttu arbeiði og verkmannin saman, og við hesum kom tá fyrsta veruliga kluftin millum arbeiðið og dagliga lívið annars. Nú arbeiði ikki longur gav verkmanninum eitt sálarligt innihald, men tvørtur móti tók hetta innihald frá honum, mátti hann leita aðrar vegir, og so við og við eftir tógvið stríð fekk hann at enda fram kenda tryðið av samdøgurðinum: 8 tímar arbeiði 8 tímar fri og 8 tímar svevn.

Arbeiðstíðin avmarkar seg av sær sjálvum

Í dag er stóðan ein heilt onnur. Tað er ikki longur neyðugt at avmarka arbeiðstíðina niður í 6 og 4 tímar, og fyrri milliónir menniskju er hon sum kunnugt longu niðurstett til 0.

Tað er yvirhevdur heldur einki, ið bendir á, at hetta bert er eitt hissini fyrribrigdi. Tvørtur móti vildi – um øll vóru í vinnu – samlaða framleiðslan í dag verið so nógv ferðir størri enn samlaða nýtslan, at tað einans av tí grund vildi verið ógjørligt hjá øllum at arbeiða sum áður – sama hvussu vit byttu arbeiðini og stytta um arbeiðstíðina.

Telja vit aftureftir til dangutiðina?

At seta forboð móti at nýta framkominn arbeiðssparandi tól ella t.d. at skatta nýtsluna av telefon, el og olju so nógv, at

vit vórðu «trýst» 100 ár aftur í tíðina er sjálvandi ein óvitis hugsan. Tó er tað ikki so langt síðani at tað bæði í USA og í Europa varð lagt fram uppskot um at seta í verk tilik til-tøk fyrri at minka um arbeiðsloysið. Spurningurin er um ikki eisini just vit sjálvi eru byrjaði at telja aftureftir til dangutiðina, nú vit hava latið frá okkum meginpartin av teimum nýggjastu og mest framkomnu skipunum.

Fritíðarspurningurin – ein hin týðningarmesti spurningurin

Spurningurin: Hvat skulu tey arbeiðsleysu fylla tíðina við, tá arbeiði fyrri dagliga breyðið ikki longur krevur teirra tíð og meg? – er sum skilt ikki longur ein spurningur sum bert viðkemur teimum, ið einki arbeiði hava, men í veruleikanum meira og meira allar menniskjur.

Er menniskjan í dag yvirhevdur fyrri at geva sinum livi eitt innihald og vera nøgd við tað, uttan at onkur uttanfrá aleggur hana at fremja okkurt sum eina skyldu? Hesin spurningur – tað er sum skilt ein fritíðarspurningur – er helst ein hin týðningarmesti spurningur, ið menningurin setur til menniskjurnar í dag.

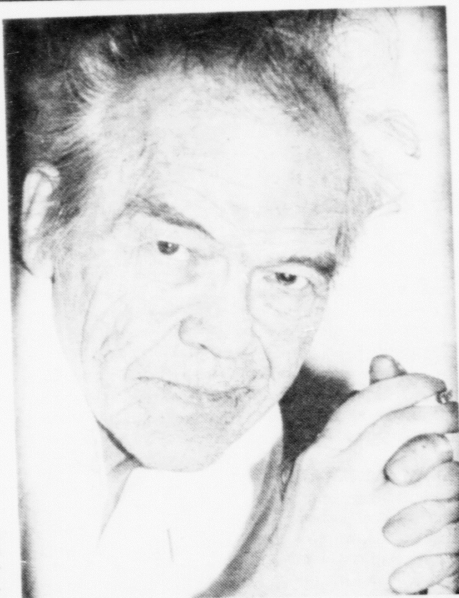
Vit mugu sjálvi leggja í vaðið

Higartil hevur tað verið listafólk, ið eru fyrri at vera teirra egnu arbeiðsgevarar. Bert tey hava verið noydd til sjálvi at velja teirra arbeiði, sjálvi at seta sín stevnu, sjálvi at avgera hvat, nær og hvussu. Ein friur listamaður má sjálvur áseta sína arbeiðstíð, og hann má samstundis vera sín egni arbeiðsgevari, skipa arbeiðið og vera verkmaður í tænastu hjá sær sjálvum. Fyri at megna alt hetta krevst stórir sjálvsárgi og góð evni til veragsavning (konsentration).

Tað er henda uppgáva – hetta krav – sum menningurin, ið vit sjálvi hava skapt, nú meira og meira og setur okkum øllum, nú vit ikki longur eru fast bundin av at arbeiða fyrri at liva: Vit mugu sjálvi leggja í vaðið og geva okkara livi eitt innihald, uttan at nakar nýtist at siga við okkum: «Hetta skalt tú gera soleiðis og soleiðis og nú beinanvegin!»

Ein fúl treyt

Politikararnir hava ikki

dugað ella ikki villjað sæð uppgávuna á henda hátt. Tvørtur móti hava teir gjørt alt teir kundu fyrri at forða at menniskjurnar skiltu hetta krav, við at leiða okkara aðrar leiðir – t.d. við at stuðla ítróttarhallir, graslíkisvallir, bátahylljar o.s.f. – til fyrimuns (?) ikki bert fyrri fólkið, men so sanniliga eisini fyrri egna maktstöðu. Her vil kanska onkur siga: «Men eg havi nú einaferð ikki tey evnr sum ein listamaður hevur, og eg má tí taka til takkar við tað okkara politikarar halda, at eg havi uppið, og sum landið hevur ráð til!»

Tað er just soleiðis politikarinn vil at tú skalt hugsa, og neyvan nakrantíð er henda tilætlan politikarans komin so hættisligt – so fult – til sjóndar í Norðanlondunum, sum nú danska stjórnin lovaði milliáðupphæddir til «arbeiðsskapandi tiltøk» – t.v.s. til tey arbeiðsleysu og tey arbeiðshóttu – treytað av at atkvøtt varð «ja» til Maastricht-sáttmálan – annars ikki!

Politikararnir hava mist áralagið við tað fólk, ið hevur valt teir

Politikarinn strembar eftir at fáa makt yvir búskapin «blanding» og í ringasta fari kommunistiska skipanin) og búskapurin strembar eftir at fáa politiska makt (kapitalistiska og í ringasta fari «facistiska» skipanin).

Báðar skipanirnar hava í dag yvirleifað seg sjálvar – ella rættari sagt: Tilvit-skumening menniskjuna øðrumegin og tókni-

ligi menningurin hinu-megin hevur máað hugsjónarliga grundarlagið undan bæði Karl Marx og Adam Smith. Spurningurin um EF-limaskap og Maastricht-sáttmálan eru talandi prógv fyrri, hvussu tinglímurnir í nærum øllum demokratiskum londum í dag fullkomuliga hava mist áralagið við tað fólk, ið hevur valt teir.

Arbeiði og arbeiðsloysi: Triggir spurningar, ið mugu loysast

Samanumtikið kunnu vit nú siga at spurningurin um arbeiði og arbeiðsloysi í veruleikanum snýr seg um triggjar spurningar, ið mugu loysast hvør sær:

1. Hvussu skal hin einskilda menniskjan fáa tað henni tørvur til livsins upphald, so henni ikki nýtist at vera bangin fyrri degnum í morgin?
 2. Hvussu skal luttøka menniskjunnar í arbeiðinum skipast?
 3. Hvussu kann hin einskilda menniskjan skapa sær eitt liv við veruligum innihaldi tað stóðugt vaksandi, hon ikki arbeiðir?
- Politisk hava hesir spurningar ongantíð verið settir eintýddir, og í teimum svarum, ið eru givin, hava spurningarnir altíð verið vovnir saman.

Ein fäst minstulønarskipan

Við einari fastari minstulønarskipan, ið tryggjaði øllum frá vøggju til grov eitt mannsumligt og tignarligt liv, hevði okkum ikki tørv á alt tað fólkið, ið er sett í dag fyrri

at kanna, skráseta og víga aftur og fram um tørvin hjá teimum arbeiðsleysu og ikki minst: Tey arbeiðsleysu høvdu ta ikki havt fyrri neyðini at «staðið við hugvuni í hondini og bidda um olmussu» – tí tað er just soleiðis tey kenna sína stóðu.

Tað er vinnu- og búskaparlívið, sum í seinasta enda rindar arbeiðsloysisskipanina. Tí er og verður tað eisini í seinasta enda búskaparlívið, ið kemur at avgera stóðina á minstulønarpupphæddini – ella, um núverandi skipan heldur áfram: Stóðina á «olmussu-upphæddini».

Alt annað líka: Bert vegna «sparda» fólkið á arbeiðsloysisskipanini vildi ein minstulønarskipan undir øllum umstøðum «kunnað veitt teimum arbeiðsleysu betri sømdir enn tey fáa í dag.

Eitt fritt virkandi búskaparlív – Verjugarð um ta einstøku menniskjuna

Spurningurin um hvussu luttøka menniskjunnar í arbeiðinum skal skipast er ein búskaparlígr spurningur, og sostatt ein spurningur, ið má avgerast á einum reit sakligum grundarlagi. – Tað er ein spurningur um m.a. effektivitet, hvør ið hóskar best til hvat o.s.f. Marxistiska hugsjónin um at øll skulu hava rátt til arbeiði – og sum hevur havt so skaðiligar fylgjur – byggir á eina misskilning av hvat arbeiði í veruleikanum er. Rættindi skulu øll hava at fáa tað minstamat teimum tørvur til livsins upphald.

Við einari minstulønarskipan byrja øll á somu legu, sum so við og við vil koma at liggjahøgt, um búskaparlívið bert fær loyvi at mennast uttan tað marglætis upplegg-ing av lóggávuváldinum vit uppliva í dag. Meira og minni sigur tað eisini seg sjálvt, at bert um lóggávuváldið útiheyrir sær sjálvum frá øllum beinleiðis búskaparlígrum áhugamálu, vil tað kunna seta ein verjugarð um ta einstøku menniskjuna, ið eingin búskaparlígr makt skal kunna bróta niður.

Spurningin um hvussu menniskjurnar framvyr skulu skapa sær eitt liv við innihaldi má sjálvandi hvør svara fyrri seg. Tey svartskygdu vilja helst siga, at menniskjurnar ikki megna at bera hetta frælsi og tí koma at týnast í alkohol, narkotika og siðloysi, um tey ikki verða

sett í arbeiði – sama hvat arbeiði tað snýr seg um. Onnur vildu tvørtur móti fegnast yvir teir møguleikar, ið ta lógu opin fyrri tey, bæði innan ands- og búskaparlívið.

Her ræður askoðan móti askoðan. Men eitt er givið: So leingi øll uppføsting og utbugving framhaldandi skal mynda menniskjurnar, so tær verða «tann góði samfelagsborgarin» sum politikarinn vil, at tær skulu verða, og ikki so sum menniskjurnar hava møguleikar at verða, so er í hvussu so er vandi fyrri at tey svartskygdu fáa rátt, tí ta verða vit í hvussu so er verandi í somu suggu sum nú.

Men menningurin krevur nakað annað

Øll eru vit fødd við evnum til stóðugt at kunna endurnýggja okkara askoðanir, men verða hesi evnr ikki uppvand og styrkt í barna- og ungdomsárunum gjøgnum eina uppføsting og utbugving, ið leggur dent á og skilur týðningin av tí, fána hesi evnr burtur. Menniskjan verður tí rædd og ráðleys, tá hon knappliga stendur yvirfyrri avbjóðingini at geva sinum livi eitt gagnligt innihald og skal taka stóðu til tað einans út frá sjálvum sær.

Tað er nógv av tí somu ræðslu – ræðslan fyrri at vera einsamøll – ið rekurso nógvur menniskjur inn í feløg, flokkar og «klubbar», tí har sleppa tær frá at mynda sitt egna liv og standa inni fyrri tí tað er. Her eru tað tey fáu «onnur» ið eru framherjar. Við hesum er einki ringt sagt sum strembandi felagsskapir – tvørtur móti hava við teir sárt fyrri neyðini í hesum døgum.

Menningurin hevur givið okkum ein møguleika til frælsi, ið er størri enn nakrantíð áður, og tað er arbeiðsloysið í sjálvum sær eitt tekin um. Arbeiðsloysi er frælsi, og um vit taka við kjansinum, ið her verður bójandi okkum, ja, tað stendur upp til okkum sjálvi – til okkara sjálvsárgi og okkara álit til lívið.

Vegurin er har, men tað er langt á mál.

Tormóður Dahl

Hugvekjandi lesnaður um evnið.

J. Bomann-Larsen: Ny økonomi. En bærekraftig økonomisk orden for det 21. årh.

J. Hohlenberg: Er arbejdsløshed et onde?